

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 4.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.4.24>

УДК 005.332.2:339.56

I. Б. Чичкало-Кондрацька,

д. е. н., професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та туризму, Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3123-841X>

I. В. Кандзюба,

асистент кафедри менеджменту та логістики, Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-4755-1044>

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ТРАНСФОРМАЦІЄЮ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

I. Chychkalo-Kondratska,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of International Economic Relations and Tourism,

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

I. Kandzyuba,

Assistant of the Department of Management and Logistics,

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

MECHANISMS FOR MANAGEMENT OF TRANSFORMATION OF THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF ENTERPRISES OF UKRAINE

Стаття містить всебічний аналіз механізмів управління трансформацією інституційного середовища зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) підприємств України в контексті міжнародної інтеграції. Досліджуються ключові виклики, які впливають на ефективність ЗЕД, включаючи регуляторну нестабільність, недостатню державну підтримку експортерів, необхідність цифровізації митних процедур та гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. Обґрунтовується значення адаптації управлінських стратегій підприємств до нових умов ведення міжнародного бізнесу, а також аналізується вплив інституційних змін на конкурентоспроможність вітчизняного бізнесу.

У статті окреслюються концептуальні основи управління трансформаційними процесами, які охоплюють три основні складові: інституційний, організаційний та стратегічний механізми.

Запропоновано комплексну модель вдосконалення регуляторного середовища, що включає посилення державної підтримки експорту, розвиток цифрових технологій у ЗЕД, удосконалення митного адміністрування та поліпшення фінансових інструментів для підприємств.

Розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності державного управління у сфері ЗЕД, які передбачають модернізацію митних процедур, створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу на міжнародних ринках, а також посилення інституційної підтримки експортерів. Запропоновані заходи сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності підприємств, зменшенню бар'єрів у міжнародній торгівлі та пришвидшенню інтеграції України до світової економіки.

The article provides a comprehensive analysis of the mechanisms for managing the transformation of the institutional environment of foreign economic activity (FEA) of Ukrainian enterprises in the context of international integration. It explores the key challenges affecting the effectiveness of FEA, including regulatory instability, insufficient government support for exporters, the need for

digitalization of customs procedures, and harmonization of national legislation with international standards. The significance of adapting enterprises' management strategies to the new conditions of international business is substantiated, and the impact of institutional changes on the competitiveness of domestic businesses is analyzed.

The article outlines the conceptual foundations for managing transformation processes, covering three main components: institutional, organizational, and strategic mechanisms.

Transformation of the institutional environment of foreign economic activity of Ukrainian enterprises is a necessary condition for their effective integration into the world economy. Key challenges faced by enterprises in the process of international cooperation are identified, including the instability of the regulatory environment, the complexity of customs procedures, limited access to financing, and the need to adapt to international standards.

It proposes a comprehensive model for improving the regulatory environment, which includes enhancing government export support, developing digital technologies in FEA, improving customs administration, and refining financial instruments for enterprises.

Recommendations have been developed to enhance the effectiveness of government regulation in the field of FEA, which include modernizing customs procedures, creating favorable conditions for the development of small and medium-sized businesses in international markets, and strengthening institutional support for exporters. The proposed measures will contribute to increasing the competitiveness of enterprises, reducing barriers to international trade, and accelerating Ukraine's integration into the global economy.

Ключові слова: *механізми управління, трансформація, інституційне середовище, зовнішньоекономічна діяльність, регуляторна політика, цифровізація, державне регулювання.*

Keywords: management mechanisms, transformation, institutional environment, foreign economic activity, regulatory policy, digitalization, government regulation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) є важливим чинником розвитку національної і регіональної економіки, оскільки сприяє розширенню ринків збуту, залученню іноземних інвестицій та інтеграції України у світовий економічний простір. Однак ефективність роботи вітчизняних підприємств на міжнародних ринках значною мірою залежить від інституційного середовища, яке визначає правила ведення бізнесу, митне регулювання та державну підтримку експортерів.

На сьогодні інституційне середовище ЗЕД в Україні має низку проблем, що гальмують розвиток експортної діяльності підприємств. Серед ключових викликів – регуляторна нестабільність, часті зміни законодавства, недостатня цифровізація митних процедур, обмежений доступ до експортного кредитування та складні сертифікаційні процеси. Ці фактори призводять до підвищених витрат на адаптацію, затримок у логістиці та зниження конкурентоспроможності українських компаній на міжнародних ринках.

Для подолання зазначених бар'єрів необхідне комплексне реформування інституційного середовища ЗЕД. Зокрема, важливими напрямками є гармонізація законодавства з міжнародними стандартами, запровадження цифрових механізмів регулювання, розширення державної підтримки експортерів та створення ефективних фінансових інструментів для бізнесу.

Впровадження запропонованих змін дозволить українським підприємствам підвищити конкурентоспроможність, ефективніше

адаптуватися до глобальних ринкових умов і забезпечить стале економічне зростання країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Дослідження інституційного середовища зовнішньоекономічної діяльності активно проводяться як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Вони розглядають різні підходи до регулювання ЗЕД, включаючи інституційний, конкурентний, цифровий, інтеграційний та ін.

Загалом, міжнародний досвід свідчить, що ефективне функціонування підприємств у сфері ЗЕД залежить від гнучкої регуляторної політики, доступу до фінансових інструментів, інтеграції у міжнародні торговельні системи та високого рівня цифровізації митних і логістичних процесів. Важливим є формування якісної нормативно-правової бази здійснення зовнішньоекономічної діяльності, яка відповідає міжнародним та, зокрема європейським, стандартам [1, 2]. Правовою основою фіскального регулювання ЗЕД є Митний кодекс України [3].

Науковці пропонують різні моделі управління зовнішньоекономічною діяльністю. Інституційний підхід зосереджується на регуляторному середовищі, правовій стабільності та ролі державного втручання у зовнішньоекономічну діяльність. Він розглядає вплив законодавчих актів, нормативно-правових регуляцій та рівня їхньої ефективності у створенні сприятливих умов для міжнародної торгівлі. Особливу увагу приділяє політичним та економічним інститутам, які формують правила гри на зовнішніх ринках (Норт Д. [4], Герасимчук З.В. [5]).

Конкурентний підхід робить акцент на ринкових механізмах та стратегічному розвитку підприємств у сфері міжнародної торгівлі. Він розглядає, як підприємства можуть підвищувати свою конкурентоспроможність, використовуючи інноваційні бізнес-моделі, ефективний менеджмент та маркетингові стратегії. Також цей підхід аналізує роль конкуренції як рушійної сили економічного зростання та розвитку ЗЕД (Портер М. [6], Діденко С.О. [7]).

Цифровий підхід орієнтований на використання сучасних інформаційних технологій у митному адмініструванні, зовнішньоекономічній діяльності та логістичних процесах. Його основна увага зосереджена на автоматизації та цифровізації процедур, що сприяє підвищенню прозорості, ефективності та безпеки міжнародної торгівлі. Використання технологій блокчейн, великих даних та штучного інтелекту розглядається як ключовий фактор оптимізації ЗЕД (Тапскотт Д. [8], Мельник Т.М. [9]).

Інтеграційний підхід ґрунтується на міжнародних договорах, торговельних альянсах та гармонізації національних економік із глобальними стандартами. Він досліджує механізми співпраці між країнами, адаптацію нормативно-правових актів до вимог міжнародних організацій та перспективи інтеграції економік у світовий ринок. Особливу увагу приділяє ролі регіональних об'єднань, таких як Європейський Союз, та їхньому впливу на регулювання ЗЕД (Багатуров О.П. [10], Коваленко В.М. [11]).

Світовий досвід показує, що країни з розвинутою ЗЕД мають ефективні інституційні механізми підтримки експортерів та інтегровані цифрові платформи для ведення зовнішньоторговельної діяльності.

Європейський Союз впровадив Митний кодекс ЄС (Union Customs Code, UCC), який стандартизує митні процедури, забезпечує електронний документообіг та скорочує час проходження кордону [12]. Також діють програми підтримки малого та середнього бізнесу, що включають субсидії та спрощений доступ до фінансових ресурсів.

США застосовують механізм "Selective Trade Compliance", який передбачає ризик-орієнтований підхід до митного контролю. Компанії, що мають підтверджену репутацію, проходять митні процедури швидше, що знижує витрати на логістику. Китай використовує систему "Smart Customs", яка поєднує цифрові технології, блокчейн і штучний інтелект для прискорення обробки документів та управління митними ризиками.

Українські вчені також активно досліджують питання трансформації інституційного середовища ЗЕД.

Герасимчук З.В. досліджує проблеми регуляторного середовища ЗЕД в Україні та пропонує механізми гармонізації українського законодавства з нормами ЄС [5]. Мельник Т.М. розглядає цифрові технології у митному адмініструванні та їхній вплив на ефективність ЗЕД [9]. Коваленко А.С. аналізує роль державної підтримки експортерів та пропонує створення єдиного експортного агентства [11].

Акименко О. Ю. вивчає сучасні проблеми функціонування механізму регулювання ЗЕД промислових підприємств України, а також інституційного забезпечення реалізації державної політики регулювання зовнішньоекономічної діяльності [13].

Аналіз наукових доробок підтверджує, що комплексний підхід до управління ЗЕД передбачає реформування інституційного середовища, фінансову підтримку експортерів, використання цифрових технологій та міжнародну інтеграцію.

На основі аналізу досліджень та міжнародного досвіду можна зробити такі висновки:

1. Застосування інституційного підходу дозволяє створити стабільне регуляторне середовище, що зменшує бар'єри для ведення бізнесу.
2. Конкурентний підхід сприяє формуванню стратегії розвитку підприємств у міжнародному просторі.
3. Цифровий підхід є основою для зниження бюрократичних процедур і спрощення митного адміністрування.
4. Інтеграційний підхід дозволяє країнам ефективніше адаптуватися до міжнародних торговельних стандартів.

Таким чином, для України доцільним є комплексний підхід до управління ЗЕД, що поєднує, наприклад, регуляторні, організаційні, технологічні, фінансові та інші механізми розвитку.

Мета статті. Метою дослідження є аналіз проблем інституційного середовища зовнішньоекономічної діяльності України та обґрунтування механізмів його вдосконалення. Особлива увага приділяється адаптації

законодавства до міжнародних стандартів, цифровізації торговельних процесів і розвитку фінансових інструментів для підтримки експортерів. Запропоновані заходи сприятимуть підвищенню ефективності функціонування українських підприємств на міжнародних ринках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інституційне середовище зовнішньоекономічної діяльності є визначальним фактором для успішної інтеграції підприємств України у світову економіку. Воно охоплює всі норми, закони, процедури та механізми, що регулюють ЗЕД, визначають умови ведення бізнесу на зовнішніх ринках та забезпечують ефективність зовнішньоторговельних операцій.

Це середовище включає формальні та неформальні інститути. Формальні інститути – це законодавство, митні правила, міжнародні угоди, стандарти та регуляторні механізми. Неформальні інститути – традиції, ділова культура, рівень корупції, неофіційні бар'єри, які впливають на ефективність ведення міжнародного бізнесу.

Розвинуте інституційне середовище може сприяти зниженню витрат на ведення ЗЕД, спрощенню регуляторних процедур; прозорості та прогнозованості торговельних операцій; активному залученню іноземних інвестицій; зміцненню позицій національного бізнесу на міжнародних ринках.

Для України розвиток якісного інституційного середовища має стратегічне значення. Сучасні глобальні тенденції, зокрема цифровізація міжнародної торгівлі, поширення міжнародних стандартів, підвищення конкуренції та посилення ролі торговельних союзів, вимагають реформування регуляторного середовища в Україні.

Одним із головних викликів є пристосування законодавчої бази до стандартів ЄС та дотримання відповідності вимогам Світової організації торгівлі (СОТ). Угода про асоціацію з ЄС передбачають імплементацію нових правил, що стосуються сертифікації товарів, безпеки харчових продуктів, технічного регулювання тощо [2]. Водночас, бізнес потребує

доступу до міжнародних фінансових механізмів, програм підтримки експорту та цифрових технологій для митного оформлення.

Нині ефективність ЗЕД українських підприємств значною мірою залежить від адаптації до міжнародних регуляторних норм. Якщо країна не здійснить необхідних реформ, українські компанії можуть втратити конкурентні переваги через складність виходу на нові ринки, високу вартість адаптації до вимог іноземних партнерів та регуляторну невизначеність.

Таким чином, створення стабільного та прозорого інституційного середовища є одним із ключових факторів для успішної зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств. Це потребує комплексного підходу, що включає удосконалення законодавчої бази, реформування митної системи, розвиток цифрових інструментів та фінансової підтримки експортерів.

Попри значний потенціал України як міжнародного торговельного партнера, інституційне середовище залишається недосконалим і створює значні труднощі для експортерів та імпортерів. Основними проблемами є регуляторна нестабільність, відсутність комплексної державної підтримки бізнесу, недоліки в митному адмініструванні та недостатня цифровізація торговельних процесів.

Нестабільність українського законодавства є одним із найбільших бар'єрів для підприємств, що працюють на міжнародних ринках. Зміни митного регулювання, валютного контролю, податкових правил ускладнюють стратегічне планування. Внаслідок цього компанії змушені витратити додаткові ресурси на адаптацію до нових вимог, що знижує їхню конкурентоспроможність.

До прикладу, неодноразові зміни в податковому законодавстві (зокрема щодо відшкодування ПДВ для експортерів) створюють значні труднощі для бізнесу. Багато компаній стикаються з затримками у поверненні податку, що зменшує їхній обіговий капітал.

На відміну від розвинених країн, в Україні державна підтримка експортерів залишається обмеженою. У більшості країн діють експортно-кредитні агентства, які забезпечують підприємствам доступ до дешевих кредитів, страхування експортних ризиків та грантові програми для виходу на зовнішні ринки. В Україні такі механізми розвинені слабо, що ускладнює експансію українського бізнесу за кордон.

Деякі кроки в цьому напрямі в Україні вже зроблені. У 2018 році створено Приватне акціонерне товариство «Експортно-кредитне агентство» (ЕКА), єдиним акціонером якого є держава в особі Кабінету Міністрів України [14]. Він здійснює управління корпоративними правами через Міністерство економіки України. Воно реалізує заходи зі стимулювання розширення українського експорту, зокрема шляхом страхування фінансових ризиків. Діє, наприклад, партнерська кредитна програма для експортера, яка дозволяє підприємствам-експортерам отримати кредити за спрощеною процедурою, надаючи захист банкам від ризику непогашення кредиту [15].

Сьогодні лише невелика частка експортерів отримує підтримку у вигляді експортного фінансування або державних грантів.

Незважаючи на те, що Україна впроваджує електронні митні декларації та документообіг, процес оформлення товарів на митниці все ще залишається забюрократизованим. Багато компаній стикаються з:

- затримками у проходженні митного контролю через технічні проблеми або надмірні перевірки;
- корупційними ризиками під час оформлення товарів;
- складністю доступу до актуальної інформації про митні процедури та зміни у законодавстві.

У країнах ЄС діють автоматизовані митні системи, що значно прискорюють обробку товарів. В Україні ж багато операцій досі потребують ручної перевірки, що сповільнює процеси та створює додаткові витрати для бізнесу.

Для виходу на міжнародні ринки українські підприємства повинні відповідати стандартам якості, технічним регламентам, санітарним та фітосанітарним вимогам. Проте процедура сертифікації продукції часто є тривалою та дорогою, що створює значний бар'єр для експортерів.

Наприклад, сертифікація українських харчових продуктів для ринку ЄС може займати кілька місяців, що ускладнює швидку адаптацію до ринкових змін. Також існує проблема недостатньої кількості акредитованих лабораторій та органів сертифікації в Україні, що збільшує вартість отримання необхідних документів.

Українські банки пропонують дорогі кредити, які роблять експортну діяльність малоприбутковою для підприємств. Високі процентні ставки, жорсткі вимоги до застави та складна процедура отримання фінансування призводять до того, що багато підприємств не можуть розширювати свою діяльність на міжнародних ринках.

Таким чином, інституційне середовище ЗЕД в Україні потребує комплексного реформування, що включає цифровізацію митниці, покращення регуляторної стабільності, створення фінансових механізмів підтримки експортерів та спрощення сертифікаційних процедур.

Трансформація інституційного середовища зовнішньоекономічної діяльності підприємств України потребує комплексного підходу, який охоплює реформування регуляторних, організаційних та стратегічних механізмів управління. Впровадження ефективних механізмів управління дозволить підприємствам швидше адаптуватися до змін у міжнародному економічному середовищі, мінімізувати ризики та підвищити конкурентоспроможність на світових ринках.

Одним із ключових аспектів реформування інституційного середовища є гармонізація законодавства України з міжнародними стандартами, зокрема нормами Європейського Союзу та міжнародних торговельних угод.

До основних напрямів інституційних змін належать:

- спрощення регуляторних процедур. Зменшення бюрократичного навантаження на бізнес сприятиме пришвидшенню процесів міжнародної торгівлі. Йдеться про скорочення кількості необхідних документів, впровадження автоматизованих систем контролю та електронного документообігу;

- реформування митного законодавства. Удосконалення митного адміністрування, спрощення процедур оформлення експорту та імпорту, зниження часу проходження митного контролю;

- забезпечення прозорості в регулюванні ЗЕД. Усунення корупційних схем, що ускладнюють експортно-імпортні операції, та підвищення ефективності державного контролю;

- гармонізація стандартів і сертифікаційних вимог. Спрощення процесу отримання сертифікатів відповідності міжнародним стандартам, що сприятиме виходу українських товарів на нові ринки.

Окрім цього, важливим завданням є розширення угод про зону вільної торгівлі, які відкривають нові можливості для експортерів. Наприклад, активізація співпраці з ринками Північної Америки, Азії та Близького Сходу може стати драйвером розвитку ЗЕД підприємств України.

Організаційні механізми передбачають створення ефективної інфраструктури для підтримки бізнесу, що займається ЗЕД. Важливими складовими цих механізмів є:

- державна підтримка експортерів, важливо розвивати програми експортного страхування, надавати підприємствам доступ до грантів та фінансових ресурсів для виходу на міжнародні ринки;

- розвиток системи експортно-кредитних агентств, які забезпечуватимуть фінансування експортерів на вигідних умовах;

- розширення мережі торгових представництв за кордоном, які будуть підтримувати українських підприємств на міжнародному рівні, допомагатимуть у просуванні продукції та встановленні бізнес-зв'язків;

- цифровізація експортно-імпортних процесів, впровадження сучасних технологій, що дозволяють підприємствам здійснювати митні та регуляторні процедури у режимі онлайн, зменшуючи час і витрати на їх проведення.

Організаційні механізми сприяють зміцненню позицій українських компаній на світовому ринку, а також забезпечують стабільний розвиток зовнішньої торгівлі.

Стратегічні механізми пов'язані з розробкою довгострокових планів розвитку ЗЕД, які враховують світові тенденції та можливості міжнародної інтеграції. До таких механізмів належать:

- розширення географії експорту. Необхідно диверсифікувати зовнішньоторговельні зв'язки, щоб зменшити залежність від окремих ринків та підвищити стійкість економіки до зовнішніх криз;

- інвестування у модернізацію виробництва. Підприємства повинні впроваджувати інноваційні технології та розвивати виробничі потужності для відповідності міжнародним стандартам якості;

- розвиток кадрового потенціалу. Підготовка спеціалістів, які володіють знаннями у сфері міжнародної економіки, права та бізнес-стратегій, є ключовим фактором для успішної інтеграції підприємств у глобальну економіку.

Таким чином, трансформація інституційного середовища ЗЕД вимагає комплексного підходу, який включає інституційні, організаційні та стратегічні зміни, спрямовані на зміцнення позицій України в міжнародній торгівлі.

З метою підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств України та їхньої інтеграції у світовий ринок необхідно реалізувати низку реформ у регуляторному середовищі.

По-перше, оптимізація регуляторної політики. Важливим напрямом удосконалення є створення стабільної та передбачуваної регуляторної політики. Це передбачає:

- запровадження єдиних правил для ведення ЗЕД. Мінімізація змін у законодавстві, чітке визначення процедур, що регулюють міжнародну торгівлю;

- прозорість у прийнятті рішень. Включення бізнесу до процесу розробки регуляторних актів, щоб уникати створення штучних бар'єрів;

- автоматизація регуляторних процедур.

По-друге, модернізація митних процедур. Оскільки митне адміністрування є критичним елементом ЗЕД, необхідно:

- скоротити час на проходження митного контролю за рахунок автоматизації процесів;

- забезпечити прозорість у розрахунках митних платежів і усунути корупційні ризики;

- інтегрувати митні процедури України у міжнародні інформаційні системи.

По-третє, створення сприятливих умов для малого та середнього бізнесу. Розвиток експортного потенціалу малих та середніх підприємств можливий за рахунок:

- запровадження державних програм з підтримки експортерів;

- надання пільгових кредитів для виходу на зовнішні ринки;

- організації навчальних програм для підприємців щодо ведення міжнародного бізнесу.

По-четверте, цифровізація зовнішньоекономічної діяльності. Важливою складовою вдосконалення регуляторного середовища є впровадження цифрових технологій:

- використання блокчейн-рішень для забезпечення прозорості угод;

- автоматизоване оформлення документів, що зменшує час на проведення торгових операцій;

- використання електронних платформ для моніторингу торговельних потоків.

Таким чином, вдосконалення регуляторного середовища має ґрунтуватися на оптимізації державного управління, цифровізації процесів, модернізації митних процедур та створенні умов для розвитку малого та середнього бізнесу.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Трансформація інституційного середовища зовнішньоекономічної діяльності підприємств України є необхідною умовою для їхньої ефективної інтеграції у світову економіку. У процесі міжнародної співпраці українські підприємства стикаються з численними викликами, серед яких нестабільність регуляторного середовища, складність митних процедур, обмежений доступ до фінансування та необхідність адаптації до міжнародних стандартів. Впровадження сучасних механізмів управління цими процесами сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських компаній на глобальних ринках.

Гармонізація законодавства з міжнародними стандартами, запровадження прозорих регуляторних процедур та оптимізація митного адміністрування є ключовими складовими ефективного реформування. Регуляторна стабільність дозволить зменшити невизначеність для бізнесу, що займається експортом та імпортом, а цифровізація процесів сприятиме прискоренню торговельних операцій і зниженню транзакційних витрат. Також важливим напрямом є створення сприятливого середовища для залучення інвестицій та розширення доступу українських підприємств до міжнародних фінансових ресурсів.

Організаційні механізми управління трансформацією інституційного середовища включають розвиток експортно-кредитних агентств, підтримку малого та середнього бізнесу у виході на зовнішні ринки, а також зміцнення торговельної дипломатії. Збільшення кількості торгових представництв України за кордоном та активізація роботи державних органів у просуванні української продукції сприятиме розширенню ринкових можливостей та підвищенню рівня експорту.

Стратегічні аспекти трансформації передбачають довгострокове планування міжнародної інтеграції підприємств, розширення їхньої присутності на різних континентах та залучення передових технологій у виробництво. Модернізація промисловості, впровадження інновацій та розвиток кадрового потенціалу відіграють важливу роль у формуванні стійких конкурентних переваг українського бізнесу у світі.

Отже, комплексне вдосконалення регуляторного середовища, впровадження сучасних механізмів державного управління та стратегічний підхід до розвитку ЗЕД дозволять Україні ефективніше інтегруватися у глобальні економічні процеси. Підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності сприятиме економічному зростанню, розширенню ринків збуту та створенню нових можливостей для українських підприємств у міжнародній торгівлі.

Подальші дослідження даної проблеми доцільно спрямувати на пошук напрямів удосконалення механізмів управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств у контексті європейської інтеграції України для забезпечення розвитку їх можливостей і перспектив із виходу на європейські ринки, а також визначення ролі в цьому процесі галузевих асоціацій та кластерів.

Література

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991р. №959-ХІІ. Дата оновлення: 26.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 11.04.2025).

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (ратифікована Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-VII). Дата оновлення: 30.11.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 11.04.2025).

3. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. Дата оновлення: 15.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 11.04.2025).
4. North D. C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. New York: Cambridge University Press, 1990. 153 p.
5. Герасимчук З. В. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: теорія, механізм, практика. К.: КНЕУ, 2005. 312 с.
6. Porter M. E. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: Free Press, 1998. 454 p.
7. Діденко С. О. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 2(37). С. 23-30.
8. Тапскотт Д. Цифрова економіка: перспективи та загрози електронної комерції. Пер. з англ. К.: Наш Формат, 2018. 296 с.
9. Мельник Т. М. Інформаційні технології в митному адмініструванні: сучасні виклики та перспективи. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 78-82.
10. Багатуров О. П. Євроінтеграційні аспекти регулювання зовнішньоекономічної діяльності України. *Журнал європейської економіки*. 2021. Т. 20, № 4. С. 55-62.
11. Коваленко В. М. Торговельні альянси та міжнародні договори як інструменти регулювання ЗЕД. *Стратегічні пріоритети*. 2018. № 3(46). С. 102-110.
12. Union Customs Code (UCC). URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/union-customs-code-ucc-introduction_en (дата звернення: 11.04.2025).
13. Акименко О. Ю. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва: теорія, методологія, практика: монографія. Чернівці: Національний університет «Чернігівська політехніка», 2021. 398 с.

14. Питання утворення експортно-кредитного агентства: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 р. № 65. Дата оновлення: 01.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.04.2025).

15. Export Credit Agency (ECA). URL: <https://www.eca.gov.ua/produkty/rishennya-dlya-eksporteriv/partnerska-kredytna-programa-dlya-ek> (дата звернення: 11.04.2025).

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine “On Foreign Economic Activity”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (Accessed 11.04.2025).

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), “Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (Accessed 11.04.2025).

3. Verkhovna Rada of Ukraine (2012), “Customs Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (Accessed 11.04.2025).

4. North, D.C. (1990), *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, New York, USA.

5. Herasymchuk, Z.V. (2005), *Derzhavne rehuliuвання zovnishn'oekonomichnoi diial'nosti: teoriia, mekhanizm, praktyka* [State regulation of foreign economic activity: theory, mechanism, practice], KNEU, Kyiv, Ukraine.

6. Porter, M.E. (1998), *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*, Free Press, New York, USA.

7. Didenko, S.O. (2019), “Management of international competitiveness of an enterprise”, *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, vol. 2 (37), pp. 23-30.

8. Tapskott, D. (2018), Tsyfrova ekonomika: perspektyvy ta zahrozy elektronnoi komertsii [Digital economy: prospects and threats of electronic commerce], Nash Format, Kyiv, Ukraine.
9. Mel'nyk, T.M. (2020), "Information technologies in customs administration: modern challenges and prospects", Ekonomika ta derzhava, vol. 5, pp. 78-82.
10. Bahaturov, O.P. (2021), "European integration aspects of regulation of foreign economic activity of Ukraine", Zhurnal ievropejs'koi ekonomiky, vol. 20, № 4, pp. 55-62.
11. Kovalenko, V.M. (2018), "Trade alliances and international agreements as instruments of regulation of foreign economic activity", Stratehichni priorityty, vol. 3 (46), pp. 102-110.
12. European Commission (2016), "Union Customs Code (UCC)", available at: https://taxation-customs.ec.europa.eu/union-customs-code-ucc-introduction_en (Accessed 11.04.2025).
13. Akymenko, O. Yu. (2021), Rehuliuвання zovnishn'oekonomichnoi diial'nosti promyslovoho vyrobnytstva: teoriia, metodolohiia, praktyka [Regulation of foreign economic activity of industrial production: theory, methodology, practice], Natsional'nyj universytet «Chernihivs'ka politekhnik», Chernihiv, Ukraine.
14. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018), Resolution "Issues of formation of an export credit agency", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-2018-%D0%BF#Text> (Accessed 11.04.2025).
15. Export Credit Agency (ECA) (2025), available at: <https://www.eca.gov.ua/produkty/rishennya-dlya-eksporteriv/partnerska-kredytna-programa-dlya-ek> (Accessed 11.04.2025).

Стаття надійшла до редакції 11.04.2025 р.